

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

ПЕРХУН ЛЕСІ ВАСИЛІВНИ

**«Формування особистості дитини у системі інклюзивної освіти Франції»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки**

Актуальність проведеного дослідження зумовлена завданнями розбудови в Україні сучасної системи освіти. Об'єктивні парадигмальні зміни й реалії розвитку, характерні для людства в цілому і для нашої країни зокрема, складають підґрунтя сучасних змін в освіті, адже тільки врахувавши всі цивілізаційні тенденції, передбачивши їхній вплив, ми зможемо забезпечити ефективну освітянську діяльність, результатом якої стане якісна освіта, що відповідає сучасним вимогам. Нагальне завдання освіти – формування молодшої людини, самодостатньої й творчої, здатної до інноваційного мислення.

Країни Європи мають певні традиції та досвід в організації інклюзивного навчання школярів. Для забезпечення всебічного розвитку дітей в Україні відкрито навчальні заклади для учнів із різними потребами. Попри достатньо інтенсивну динаміку розвитку в державі педагогічних пошуків, варто вказати на наявність низки проблем із розроблення наукового супроводу інклюзивного навчання й виховання учнів. Достатньо відчутні результати таких досліджень та практичного досвіду одержано у Франції.

Тому важливість і своєчасність теми, обраної Л. В. Перхун для написання дисертаційного дослідження, а саме «Формування особистості дитини у системі інклюзивної освіти Франції», на етапі соціально-економічних перетворень в Україні, її інтеграції у світовий освітній простір, зважаючи на відсутність фундаментальних історико-педагогічних розвідок, у яких було б синтезовано й узагальнено теорію і практику формування особистості дитини у системі французької інклюзивної освіти учнів упродовж останніх десятиліть

для впровадження позитивного досвіду під час модернізації діяльності системи освіти в Україні, не підлягають сумніву.

Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол від 17. 04 2008р. №4). Роботу виконано в межах науково-дослідницької роботи кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка «Українська освіта в контексті трансформаційних суспільних процесів» (державний реєстраційний № 0108U007644) і «Формування цінностей особистості в європейському освітньому просторі: теорія та практика».

Структура роботи логічно спрямована на досягнення поставленої мети, назви розділів і підрозділів повністю відповідають визначеним достатньо вагомих завданням, зумовленим своєрідністю формування особистості дитини у системі інклюзивної французької освіти . Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів із зазначенням основних наукових результатів, опублікованих у працях автора, висновків, списку використаних джерел (363 найменування, з них 127 іноземними мовами) і додатків.

Дисертанткою проведена значна робота щодо систематизації поняттєво-категоріального апарату з досліджуваної проблеми, визначено та проінтерпретовано ключові поняття та базові положення теорії і практики формування особистості дитини у системі інклюзивної французької освіти. Осмислене трактування (с. 44-46) сутності базових понять дало авторові можливість концептуалізувати термінологічне підґрунтя.

Виконане дисертаційне дослідження, без сумніву, має теоретичну значущість і значну наукову новизну, оскільки в ньому вперше розкрито передумови започаткування інклюзивного навчання французьких школярів, розкрито організаційно-педагогічні умови надання освіти учням з особливими потребами, що в останні роки набуває актуальності в національному освітньому просторі.

Концептуально-теоретичні положення підрозділів, висновки та узагальнення дисертанта засвідчують високий рівень його самостійності в оцінці теоретико-методологічних засад і педагогічних явищ, результатів існуючих наукових студій з досліджуваної проблеми. Зокрема, Л. В. Перхун докладно підійшла до аналізу теоретичного підґрунтя вивчення проблеми формування особистості дитини у системі французької інклюзивної освіти у працях українських і зарубіжних дослідників. Проаналізувавши значну кількість наукових праць відомих учених, автор доходить висновку, що явище інклюзивного навчання знаходиться в центрі уваги урядовців, науковців, педагогів, батьків і громадських організацій. Забезпечення рівного доступу для всіх до освіти набуло національного статусу, тому у Франції створено дієву систему інклюзивної освіти дітей і молоді.

Особливо імponує логічність формулювань і наукових суджень автора. Осмислюючи основні положення дослідження, науковець уміло проводить змістовий аналіз теоретичних і практичних засад реалізації інклюзивного навчання, розроблених французькими вченими. При цьому автор цілком правильно й обґрунтовано визначає методологічне підґрунтя та методи дослідження.

Слід відмітити виважений підхід дисертантки до аналізу наукових педагогічних здобутків інших авторів, що надає дисертаційному дослідженню об'єктивності і глибини.

На окрему увагу заслуговує понятійно-змістовий аналіз сутності змісту і становлення інклюзивної освіти у європейському освітньому просторі та еволюції поглядів державних діячів, урядовців, учених і батьків на освіту французьких дітей з особливими потребами, здійснений у першому розділі на основі інтерпретації результатів наукових праць відомих учених.

Формування особистості дитини у системі інклюзивної освіти Франції розглядається Лесею Василівною як складне суспільно-соціальне явище, системний педагогічний процес, якому притаманна діалектика розвитку, власні теоретичні і практичні концепти, суспільно-мотиваційна і педагогічна

зумовленість, а також відповідна структура з визначеним змістом, метою і завданнями, які вимагають певних методів і технологій для їх ефективної реалізації. Окреслюючи концептуальні аспекти, автор визначає чинники, що відіграли провідну роль у запровадженні систем інклюзивного навчання у західноєвропейських країнах, зокрема Великобританії, Італії, Швеції та ін.

Грунтовна теоретична основа, широка джерельна база та адекватні методи дослідження дозволили авторів детально розкрити суспільно-соціальний і психолого-педагогічний аспекти досліджуваної проблеми, звернути увагу на передумови запровадження інклюзивного навчання в освітньо-виховних закладах 70-х років ХХ – початку ХХІ століття. Дослідниця проаналізувала особливості формування особистості дитини в системі інклюзивної освіти Франції як у теоретичній, так і в практичній площинах, виявила складники, що сприяли та стали необхідними умовами розвитку інклюзії у Франції. Серед них: діяльність учених, які створювали відповідні концепції розвитку інклюзивного навчання; державна політика із забезпечення рівноправного доступу до навчання усім громадянам країни; фінансово-ресурсне забезпечення та співпраця держави, громадських організацій і батьків задля реалізації проектів, пов'язаних з інклюзією. Автор також охарактеризувала на підґрунті якісно-кількісних показників основні історико-педагогічні етапи запровадження інклюзивного навчання у Франції протягом визначеного періоду.

Перхун Л. В. аргументовано відзначено, що реалізація інклюзивних проектів навчання стимулює і сприяє інтелектуальному розвитку учнів з особливими потребами, яким доведеться жити у складному динамічному світі, повному культурного розмаїття. Інклюзивне навчання має бути поєднане із загальним і здійснюватись, як правило, у звичайних освітніх закладах різного рівня. Дослідження теорії і практики організації інклюзивного навчання та виховання молоді у Франції – комплексна проблема, ядром якої є питання сутності інклюзії та її специфіки, а тому дисертантом з'ясовано трактування поняття «інклюзія» протягом усього періоду розвитку теорії і практики цього освітнього явища.

Важливим науковим здобутком розвідки є виокремлення дослідницею (с. 97-98) основних характеристик функціонування різних форм і типів освітньої інклюзії у Франції: від індивідуальної інтеграції до повного або часткового навчання учня у звичайному класі (групі), класах шкільної інтеграції тощо. Питання формування особистості дитини у системі інклюзивної освіти перебувають під постійною увагою державних органів влади, міністерств, департаментів та національних рад з питань освіти, а також керівництва навчальних закладів. Одним із чинників успішного функціонування інклюзивних моделей є креативний підхід учителя до навчально-виховного процесу; інклюзивне навчання стає ефективним і прогресивним, оскільки в розвитку інтелектуальних здібностей осіб з особливими потребами спирається на навчальне середовище.

Проаналізувавши систему освіти дітей з особливими потребами та діяльність відповідних шкіл, автор доводить, що інклюзивне навчання у Франції характеризується ґрунтовним, виваженим і міждисциплінарним підходом до різних сторін життя дітей з інвалідністю, урахуванням їх індивідуальних особливостей та реалізується за участі батьків і фахівців різних галузей. Таким чином, навчальний курс будується згідно з індивідуальним планом навчання, який є складовою частиною загального плану компенсації для дітей з особливими потребами.

Цінність роботи становлять виявлення та характеристика особливостей формування особистості дитини у системі інклюзивної освіти у Франції. Автором переконливо доведено, що діюча в середовищі французьких учителів-практиків система навчання й оцінювання сприяють стимулюванню потягу учнів з особливими потребами до знань і вмінь звичайних школярів.

Не можна оминути низку інших аспектів наукової новизни, серед яких логічне обґрунтування спрямовуючої ролі законодавчих освітніх ініціатив урядів Франції в розвитку інклюзивного навчання, вироблення ними засадничих принципів і практичних рекомендацій, що визначають дитину з особливими потребами вільною у виборі і рівноправною з ровесниками у

здобутті освіти; аналіз впливу результатів наукових досліджень та суспільно-демократичних і громадських рухів на державну політику у сфері інклюзивної освіти; наявність професійних педагогічних кадрів та їхній потенційний вплив на майбутнє тих, хто має особливі потреби у навчанні (с. 131-132), адже саме особистість педагога, його творча діяльність сприяють формуванню мотиваційних намірів сфери школярів. Корисними, на нашу думку, для теорії і практики розбудови інклюзивної освіти є виокремлені автором специфічні компетенції, а також освітні стандарти, що повинні бути сформованими в учителів і їх асистентів для роботи з дітьми та молоддю з особливими потребами. Усі ці положення набувають актуальності під час організації інклюзивного навчання в умовах вітчизняної школи.

Дисертаційна робота Л. В. Перхун оригінальна також тим, що в ній узагальнено теоретичні погляди та практичний досвід французьких педагогічних персоналій (Б. Бельмон, Г. Бенуа, Р. В'єнно, Е. Жілль, А. Моріссе, С. Томазе, М. Шов'єр та ін.), які зробили значний внесок у розбудову системи інклюзивної освіти Франції та обґрунтовують основні положення європейських ініціатив щодо їх використання різними країнами як базових для створення належних умов навчання осіб з особливими потребами на національних рівнях.

Таким чином, вагомими досягненнями здобувача вважаємо піднятий великий «пласт» вітчизняних і французьких наукових джерел, що дало змогу довести відсутність комплексних наукових студій, у яких би досліджувався розвиток теорії і практики формування особистості дитини у системі інклюзивної освіти Франції впродовж зазначеного періоду; реалізацію у повному обсязі поставленої мети шляхом вирішення завдань, внаслідок чого наукова новизна стала незаперечною; логічно структурований, взаємопов'язаний виклад тексту дисертації, який системно і послідовно відображає виконання завдань дослідження.

Проведене теоретико-методологічне вивчення має важливе практичне значення, оскільки отримані результати дослідження надали авторові підстави визначити чіткі перспективи творчого використання досвіду теорії і практики

формування особистості дитини у системі інклюзивної освіти Франції в умовах оптимізації діяльності системи освіти України. До того ж наукова розвідка Перхун Л. В. є значним внеском у розробку теорії зарубіжної педагогіки вітчизняними науковцями, розширює межі таких наукових досліджень. До наукового обігу введено значну кількість оригінальних документів, що підсилює національну порівняльну педагогічну науку, збагачує дидактичну теорію і практику, поглиблює культурологічні знання стосовно розвитку інклюзивної освіти Франції. Вона сприятиме вдосконаленню законодавчої бази, науково-методичної організації шкільного навчання, обґрунтуванню національної моделі інклюзивної освіти з урахуванням як світових, так і національних суспільно-економічних та соціально-педагогічних особливостей.

Наукова розвідка має значну кількість додатків, що суттєво полегшує сприйняття тексту, влучно доповнює й узагальнює викладене.

Сформована автором джерельна база є не тільки свідченням значної інформативності наукової розвідки, але й однією із провідних умов її валідності.

Загалом, робота відзначається чіткою, логічною побудовою, вивіреністю і обдуманістю практичного значення. У мовно-стилістичному оформленні дисертації дотримані особливості наукового стилю.

Основні результати наукового пошуку здобувача повністю викладені в українських і зарубіжних наукових виданнях, загалом 22 публікації, з них 21 одноосібна: 7 статей у фахових виданнях з педагогіки, 3 статті у зарубіжних виданнях, 11 – апробаційного характеру.

Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації.

Вірогідність і наукова обґрунтованість висновків дисертації забезпечені чіткими теоретико-методологічними позиціями автора, використанням широкої автентичної джерельної бази, опорою на принцип об'єктивності, застосуванням методів наукового пізнання, адекватних меті та завданням дослідження, науковим підходом до аналізу педагогічних явищ і фактів.

Водночас, оцінюючи в цілому дисертаційну роботу Л. В. Перхун позитивно, вважаємо за необхідне висловити певні побажання та зауваження:

1. У роботі правильно наголошено, що проблеми професійної орієнтації й адаптації є наріжним каменем в організації та наданні інклюзивної освіти. Тому слід було детальніше проаналізувати програми професійної орієнтації та адаптації у рамках французької інклюзії і визначатися з можливістю застосування (повного чи часткового) у розбудові інклюзивної освіти України.

2. У підрозділі 2.3 дисертанткою в цілому виявлено й охарактеризовано специфіку підготовки французького педагога та його роботу з дітьми з особливими потребами. Проте вважаємо, що було б доречним глибше розкрити зміст та програми підготовки вчителя до роботи в інклюзивному класі чи школі, що значно підсилило б практичне значення з точки зору запозичення позитивного французького досвіду.

3. Дисертантка акцентує увагу на участі інститутів громадянського суспільства, зокрема «Об'єднаного комітету представницьких асоціацій осіб з обмеженими можливостями і їх сімей», у запровадженні інклюзивної освіти, на тісній співпраці вчителів, батьків, реабілітологів, медиків, психологів та ін. у системі французької інклюзії. Варто було б виокремити функції кожного з цих соціальних суб'єктів, які беруть активну участь у здійсненні цього процесу.

4. Вважаємо, що робота тільки виграла б, якби в ній була розроблена періодизація становлення французької системи інклюзивної освіти та визначено чинники і тенденції її розвитку, притаманні тому чи іншому періоду.

5. Автором у роботі представлено сучасні, достатньо продуктивні технології роботи з дітьми у рамках інклюзії – кольоротерапія (хромотерапія), музикотерапія, казкотерапія, пісочна терапія (сендплей) тощо. Доцільною була б деталізація цих методик у додатках до роботи.

6. На жаль, дисертаційна робота не позбавлена незначної кількості помилок різного типу та редакційних огріхів.

Проте висловлені побажання та зауваження суттєво не впливають на високу позитивну оцінку роботи і не знижують її загальної цінності.

Результати наукового дослідження Перхун Л. В. заслуговують на вивчення при вдосконаленні діяльності системи освіти України, укладанні навчальних планів і шкільних програм, написанні навчальних посібників і підручників для українських загальноосвітніх і вищих шкіл. Для науковців, аспірантів та магістрантів проведене дослідження становитиме важливе підґрунтя подальшого наукового пошуку у сфері історії та теорії зарубіжної педагогічної думки.

Висновок. Дисертаційна робота «Формування особистості дитини у системі інклюзивної освіти Франції» є ґрунтовною завершеною самостійною науковою працею, виконаною на високому науковому рівні, яка за своєю науковою новизною, теоретичним і практичним значенням одержаних результатів відповідає положенням пунктів 9 і 11 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор Перхун Л. В. заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
декан факультету романської філології
Київського національного
лінгвістичного університету

